

MEMORIILE SCRISE DE PARTENIE TROMBITAȘ ÎN APĂRAREA BISERICII ORTODOXE DIN PROTOPOPIATUL TÎRGU-MUREȘ (1851-1852)

Biserica a fost cea mai puternică cetățuie a ființei noastre etnice¹, așezământ de cultură și artă, școală, dar și tribună națională².

Biserica de lemn din Tîrgu-Mureș³ și credincioșii ei au stat, de-a lungul timpului, ca „un zid tare” în fața presiunilor de tot felul, venite de la „nații și confesiuni străine”. În 1793 se cumpăra cu 550 de florini, de la Lukats Mihaly,⁴ un loc, pe care se ridica în iarna anului următor biserica, casa parohială și școala. Ca slujitor al altarului îl găsim pe Nicolae Panovici, primul dascăl al școlii, hirotonit în 1796, pentru care la 1 noiembrie vicarul Ioan Popovici semna actul de numire ca preot⁵.

Timp de 12 ani iezuiții au ținut-o închisă „...sub care temp creștinii noștri era persecutați. Copiii și-i boteza în taină cu preoți di pe sate, morții, ca să nu-i iae uniții cu puteria și să-i îngroape în cimiteriile lor, îi ascunde în pivniți și numai noaptea îi duce și îi îngroapă la satul Egertzeg (Cornățel n.n.), precum arată crucile de piatră din acel cimetriu”⁶.

În 1814, Protopopiatul Ortodox își muta sediul în Târgu-Mureș⁷. În același an se picta și biserica, preot și protopop fiind Vasile Pantea⁸.

La Protopopiatul Ortodox Tîrgu-Mureș erau afiliate sate cu locuitorii cei mai săraci din toată Transilvania, „sărăciți până la os prin procese urbariale”, cu biserici numai de lemn, „foarte slabe, prin care bate vântul ca afară”⁹.

În 1834 ajunge preot în sărăcuța biserică de lemn, hirotonit de episcopul Vasile Moga, la numai 22 de ani, Partenie Trombitaș¹⁰, care în anul următor era numit protopop. Conștient fiind de capacitatea sa, nota „... și să nu mă laud, eu încă aș fi putut fi în stare a păstori un popor mai populos, dară dacă nu m-au părinit soarta nu e vina mea”¹¹. În acest oraș, viața protopopului a fost greu încercată. Văduv din 1842, rămas cu trei copii mici (Iulian, născut în 1836, Anania¹², în 1838, Dimitrie, 1842), trăiește amarului părintelui ce-și vede copiii plecați la cele veșnice înaintea sa. Prădat prin revoluție, „până la os”¹³ și luptându-se cu presiuni de tot felul, printre care era și nimicirea parohiei și mutarea protopopiatului din Tîrgu-Mureș într-un sat mai bogat. Pentru salvarea, prin orice mijloace a protopopiatului ortodox, Partenie Trombitaș aduce înaintea înaltelor foruri următoarele argumente:

1. Tîrgu-Mureș este municipiu, dar „și mișlocul protopopiatului, unde mai lesne pot alerga, în lipsăle sale, creștinii noștri”.

2. Tîrgu-Mureș este pe primul loc între orașele din scaunele secuiești și unde se află „oficiale politice”, precum Tabla Regească și altele, și creștinii ortodocși, „siliți de procese de deschilinite forme”, vor apela mai repede la preotul de aici „cu toată confidenția spre a cere sfat și îndreptare”.

3. Sunt aici două închisori: „una scaonală și alta a orașului, unde de multe ori să țin români uitați. Acelora trebuie slugit în posturi, ispovediți și cuminecați”.

4. Sunt mai multe spitale, civile și militare, în care sunt bolnavi și de confesiunea ortodoxă.

5. Sunt școli „mai înalte maghiare”, cum ar fi Colegiul reformat, Gimnaziu, școli normale catolice „unde învață în tot anul 40-50 tineri de confesiunea noastră, cu care trebuie a să țină școală pentru învățatul studiului religios”¹⁴.

Cele mai multe memorii și scrisori, scrise în cei 55 de ani de păstorie, în limba română, germană și maghiară, și trimise Guberniului Transilvaniei, Districtului militar și civil, Consistoriului ortodox din Sibiu, încercau să oprească abuzurile făcute de dușmanii neamului românesc bisericii și preoților, deviza acestora fiind „Bate-voi păstoriul și se vor risipi oile”.

Decretul gubernial nr. 18998, din 14 august, 1851 le interzicea preoților să se amestece în treburile deregătorilor politice, sub incidența căruia ajunge și protopopul Partenie Trombitaș.

În data de 18 septembrie 1851 trimite un memoriu „răspuns de mântuintie” episcopului Andrei Șaguna, ca urmare a adresei nr. 461, prin care era oprit de a se mai amesteca în treburile politice. Încerca să se disculpe, punct cu punct, de acuzațiile grave care i se aduceau de Înaltul Gubern al Transilvaniei, arătând că acesta îi impută că: „din piana mea ar fi eșit mai multe instantii necuvincioasă, pline de hulă” la adresa deregătorilor. Poate, spunea Partenie Trombitaș, românii s-au plâns pe la „Înaltul Ministerium și Gubern cu instantii” și autoritățile locale s-au gândit că numai el ar putea fi autorul acestor „instantii” în dreptele cauze ale românilor¹⁵.

Acuzații nefondate, cu excepția cauzelor: bisericii din Sîngeorgiu de Pădure, dărmată de maghiari, precum și arestarea preotului ei, Vasilie Rotariu¹⁶; arestarea preotului Ștefan Iacovici din Mureșeni și cauza urbarială a iobagului Kridon George din același sat¹⁷; arestarea preotului Ioan Iacob din Sîngeorgiu de Mureș¹⁸.

În 3 ianuarie 1852 Consistoriul ortodox din Sibiu ia, din nou, în discuție amestecul protopopului Partenie Trombitaș în cazurile amintite mai sus, trimitând circulara cu nr. 51, semnată de episcopul Andrei Șaguna¹⁹.

Anexa 1

Circulara 51 din 3 ianuarie 1852, a Episcopului Andrei Șaguna trimisă protopopului Partenie Trombitaș, ca urmare a decretului guvernului Transilvaniei, nr. 18998 din 14 august 1851, prin care li se interzicea preoților să se amestece în treburile politice.

Țirculariu!

Prea cucernice părinte protopoape!

Prin decretul înaltului guvern militar și civil al țării din a(nul) tr(ecut) nr. 18998 se face acestui scaun episcopesc arătare că unii dintre preoți (se amestecă în treburile dregătoriilor politice n.n.).

Nici o soțietate – fie aceea oridece felu – nu poate înainta și înflori, dacă buna rânduială nu se păzește strânsu. De buna rânduială să țină și aceea ca o clasă din soțietate să nu se amestece în sfera alteia, căci altmintrelea se naște confusiune și soțietatea se slăbește și se dărapănă.

De învățătura aceasta se vede a nu se ținea toți preoții noștri, căci înaltul Guvernul militar și civil al țării, prin o ordinăciune din anul trecut nr. 18998, au făcut arătare încoace că unii dintre preoți se amestecă în trebile dregătoriilor, politice și anume:

Se duc cu oamenii, carii au profesu, sau alte păsuru, ce au un caracter cu totul politicu, la dregătoriile politice, și advocatisează pentru asemenea oameni. Și cu prilejul acesta, se slobodu și la niște vorbe vătămătoare pentru am ploați. Ba uneori se pun împotriva la punerea în lucrare a sentenței, aduse de către organele politice.

Deci, fiindcă asemenea amestecuri al preoților în sfera dregătoriilor politice, nu numai stinghe-

rește foarte mult pe organele Gubernului, întru purtarea dregătoriei lor, dar totdeodată trage după sine cele mai neplăcute urmări pentru preoții carii trec preste marginile dregătoriei sale.

Mă simt îndatorat în înțelesul suslăudatului decret guvernial, a te însărcina pe prea cucernicia ta, ca să dai înainte preoțimei subordonate, ca să nu cuteze a se amesteca în treburi care nu se țin de tagma lor preoțască. Dar mai vârtos să se fe-rească de orice amestec în lucruri politice.

A măsura țirculariul meu din 10/22 septemvrie 1849 nr. 4 p(aragraf) 5, căci altmintrelea vor trage cele mai neplăcute urmări asupra-și.

Fiecare preot trebuie să socotească că, deși prin primirea tainei preoției, nu încetează de a fi mădulariu al soțietății cetățenești, totuși are a se conțeni de la lucrările acelea, de la care îl opresc legile politicești și bisericești.

Din ședința consistorială, în Sibiu, în 3 ianuaru 1852.

Al prea cucernicei tale de binevoitoriu arhiereu.

Document 213/1852; Cons. nr. 51/852
Arhiva Mitropoliei Ortodoxe Sibiu,
Fond Șaguna

Anexa 2

Protopopul Partenie Trombitaș trimite preoților conținutul circularii 51 din 3 ianuarie 1852, a episcopului Andrei Șaguna.

Cinstite părinte

Prea sfinția sa, Domnul Episcop, sub nr. consistoriul 51 a(nul) 1852, întru urmări înaltei porunci guverniale, de sub nr. 18998 a anului trecut, strâns s-au milostivit a porunci ca nice un preot pe viitorime să nu îndrăsnească a se meste-ca în c.svera dregătoriei politice. Aceasta s-a milostivit a o porunci cu provocare la nr. consis-

torial 4-5 din a(nul) 1849, prin care să amenință o totală oprire din dregătorie, tuturor acelora carii ar îndrăsnu a lucra peste înțelesul milostivei ace-s-tui porunci.....

Arhivele Naționale. Direcția Județeană
Mureș, fond Protopopiat Ortodox
Tîrgu-Mureș, dos. 2, fila 62

Protopopul Partenie Trombitaş descrie distrugerea bisericii de lemn din Sîngeorgiu de Pădure, ridicată în 1704 de popa Pătru din Hodac şi trecerea silită a românilor ortodocşi la religia reformată.

Ilustrissime episcopo!

Mai înainte de a-mi face deregătorniceasca şi deodată foarte umilitam înştiinţare, despre starea a tot protopopiatul, m-am grăbit pîntru starea cea jalnică a credincioşilor noştri de la Erdo Szent Gyorgy. Foarte umilit a te înştiinţa pre pria luminat măria ta, şi deodată a mă şi ruga pîntru părinţasca înviare.

Încă în iarna trecută (1848), preotul de la Erdoszent Gyorgy, Vasilie Rotariu, precum alţi mulţi, aşa şi dânsul, de frica maghiarilor fujind, şi prin depărtarea dânsului, rămânind parohia fără preot. Aşa locuindu-se numitul sat, parte de maghiari reformati, parte de români. Preotul de acolo reformatu, împreună cu un provisor, cu numele Veres a contelui Franciscu Teleki, au silit minteni pe credincioşii noştri de acolo, ce sunt la număr peste o sută de familii, a se lepăda de orosfalva (ortodoxă n.n.) lor religia şi prin punere de jurământ a primi religia reformată, iară după aceia împreună cu collacuitorii săi maghiari, orosfalva lor biserica care cu adevărat de lemn, însă mai de multe dieci de ani ieşită din fundament de tot a se strica, rămânând nesmintitu din locul său. Singur santul pristol pe care, după cum sunt informat, un prunc maghiar s-au gunoiat. Santa beserică era zidită în grădina preoŃiască. Maghiarii l-au pus şi pe un locuitor ungur, care ave(a) josagul său învecinat cu casa şi josagul rectorului reformat, l-au silit pe lângă adaus dându-i câteva dieci de fiorini, a-şi părăsi josagul si-a să pune în josagul preoŃiesc. Apoi lemnele din biserica noastră le-au cărat acuma pe sc(h)imbatul josag a ungurului. Şi creştinii noştri, acuma ca de 7 ani pedetentin (?) să găti, în locul besericii sale cea de lemn, a-şi zidi beserica de pe(a)tra, în mărime(a) după poporia lor. Işi câştigase mai mulţi stângini de pe(a)tră, mai multe mii de cărămidi şi var pentru trebuinţa, din îndestulare. Acuma cu acesta privilegiu maghiarii s-au pus şi le-au luat petrile şi cărămidile, le-au luat varu. Şi după cum am zis, lemnile de la beserică. Şi din aceste toate, pe locul schimbat cu al nostru cel bisericesc, au zidit o casă mare pentru şcola maghiară. Din doa clopote ce le-au avut la beserica, unul l-au luat

pentru vărsare de tunuri maghiare, iară celalalt mai micu l-au pus la de curând ridicata scoală. Icoanele din beserica, le-au pus grămadă în beserica reformată din dărăpt. Creştinii noştri, până la reîntoarcerea preotului lor, au fost supt neplăcuta lor ocărmuire şi păstorire a preotului reformat. Iară după reăntoarcerea preotului lor în sânul lor, nebăgând în samă jurământu de ei prin silă depus, părăsindu-să religia silită, s-au întors la părinteasca orosfalva religia. Însă durere-acuma nici beserică n-au, nici clopot, nici casa preoŃiască, preotul şade cu alţii. Pe care eu şi până la primirea a milostivei părintească a pre(a)lumi(nat) măr(rii) tuale porunci, l-am înviat, ca cercând o casă la un creştin de ai noştri dumineca şi în sărbători, după putinţă să facă ceva slujbă creştinilor.

Asemenea soarte au căzut asupra creştinilor noştri din satul mater Muşinu şi filialul Vetia (Moşuni şi VeŃa), a căror preot batăr au fost acasă. I-au silit cu puterea a să reformiza. Clopotele de la beserica Muşinului le-au luat pentru vărsare de tunuri. Iară besericuŃa de la filialul Vetia sdrobindu-o voluntarii şi scoŃând afară santele icoane, au făcut-o reformată, în care preotul reformat . . . până de curând au cetit reformatele sale rugăciuni. Acuma şi creştinii numitelor doa sate, cu schimbarea timpului au părăsit silnica religia şi s-au întors iarăşi la părinteasca lor. Pe preotul satelor acestora, Simeone Neste, care era slugitoriu la trei sate, adecă: Muşun, Vetia şi Chibelia (Sînişor), l-am înviat ca până la alta rânduială să direagă beserica din satul Vetia, care e în medilloc (mijloc n.n.) şi adunându-să oamenii din celelalte sate să le servească santa liturgia.

Pe preotul de Medesfalu, Ştefan Iacoviciu, prindiendu-l, legându-l şi rânindu-l, legat l-au trimis la Clusiu (Cluj n.n.), unde mai multe luni ţinându-l şi silindu-l la săpat de şianŃiu. Pe creştinii noştri din sus numitul sat i-au catolizat, însă aceasta numai până la reîntoarcerea preotului său au rămas catolici.

Asemenea fatale întâmplări au ajuns şi pe fruii noştri de religia greco-unită din mai multe sate. Care toate întâmplări, eu pre(a) luminat m(ării) tuale preu umilit făcându-le cunoscute.

Din anima te rog ca să te milostivești am da părinteasca înviare ca pe viitorime ce să am a urma.

Verso: Erdo Szent Gyorgy, Mușin, Vetza, arătare m(ării) suale episcopului pentru bisericile de acolo cât s-au prădat.

Arhivele Naționale. Direcția Județeană
Mureș, fond Protopopiat Ortodox
Tîrgu-Mureș, dos.5, fila 25-26

Anexa 4

Cei 600 de credincioșii din Sîngeorgiu de Pădure se adresează episcopului Andrei Șaguna, arătându-i starea spirituală jalnică în care au ajuns, ca urmare a arestării preotului Vasilie Rotariu, în 5 aprilie 1851, închis în temnița Tîrgu-Mureșului.

Pria luminate și pria sfințite domnule episcopoe Măria tua, milostiv părinte!

Poporul nostru gr(eco) oriental din Erdo Szent Gyorgy, care numeră peste 600 de suflete întru cielia sufletești atâta-i de năcăsit, cât năcasul a acielui popor nice a-l descrie nu s-ar putiea. Și cum nu? Acuma, de 3 ani, maghiarii de (a)colo le-au stricat biserica și din ea s-au făcut casă de școală, pustiindu-le afară de materialul din biserică și altu quantum de material care îl avusă adunat, ca să-și facă biserică de piatră, adecă la 400 de metrețe var stâns, la 40 de mii de cărămidă și mai mulți stângini de piatră.

Preotul lor, Vasiliu Rotariu, pentru ce greșală nu știu, acuma din 5 apr(ilie) zace arestat în temnița Vasarhelyului, din care pricină? Ne având ca preot așa învecinat, care să le poată slugi în toate lipsăle suale cielia sufletești, mor neîmpărtașiți în sfintele taine și să îngroapă fără preot.

Aliargă cu pruncii săi, să-i boteză pe la preoți de alte confesii și prin sate străine.

Așa cu provocare la smeritele miele relații din 14/26 iunii, 3/25 iulii, foarte unilit mă rog pria luminat mării tuale, milostivește-te a lua în părintească milă, năcășita stare a zisului popor și a misloci la Inaltul Gubern mângăiaria poporului acieluia. Atâta cu judecari(a) cauzei arestatului preot, Vasiliu Rotariu, cât și din nou zidiria bisericii, întru înțielesul milostivelor înalte porunci guberniale cu n(ume)rile 15848 C(ivil) M(ilitar) G(ubern), anii 1850 și 8553 C.M.G, anii 1851 însămnate.

Și cu atâta grăbinda punere în lucrare a bisericii, cu cât că acuma întru aceasta

Arhiva Mitropoliei Sibiu.
Document 723/1851

Anexa 5

Protopopul Partenie Trombițaș se adresează, în 23 aprilie 1851, Consistoriului ortodox din Sibiu, pledând în favoarea eliberării preotului Vasilie Rotariu, din Sîngeorgiu de Pădure, acuzat că ar fi ascuns arme.

Prea cinstit Consistorium!

Preotul nostru de la Erdo Szent Gyorgy, Vasiliu Rotariu, pârât fiind firește de pizmași, că ar avia arme ascunsă, de cătră subcomisariatul Kibedului, s-au trimis asupra-i miliție zsandări (jandarimi n.n). Și după ce i-ar fi căutat toate lădile și iar fi aruncat toate hainele și neaflându-l nici o armă la dânsul, totuși fiind în fația locului și domnul comisariu de ciêrciu, Lisovskij, mai înainte de a-l învinge (învinui n.n) despre vreo crimă, au poruncit de l-au pus zsandarii în cătuși, ca pe ciel mai mare făcătoriu de riale, și l-au petrecut în

arest în M.Wasarhely. Care bajocoritoare întâmplare neînțelegându-o, am năsuț cu instanție la măria sua, domnul district comandante și general Schobeln, care l-au și eliberat, cum să viede din originala scrisoare a mării suale, sub A. Dară durere, că în diua următoare s-au poruncit de l-au prins și arestat iară, sub originalul B. Pricinile pentru cie, mie îmi sunt de tot necunoscut. De nu cumva să trage ceva dintr-un proces ce îl are numitul preot cu domnul subcomisariu a Kibedului, Simon Ianos, care jură cale și peste dreptate i-au luat un car cu trei cai și un porc gras.

Aşa numitul preot Vasile zace acuma în temniţe în Vasarhely, şi năcăsitul populos popor, togma în săptămânile acestia a Paştilor, fără preot, fără sfintele rugăciuni, neispoveduit, necuminecat, şi fără biserică, că beserica li-o stricat-o maghiarii, de s-au făcut casă de şcoală din ea. Care în urna mai multor ordinaţiuni guberniale, anumita sub nr.15848/C.M.G, încă nu să mai zideşte. Şi din pricină că preot (mai) aproape nu avem, poporul pătimeşte foarte tare în cielia sufleteşti. Să îngroapă morţii fără preot şi copiii stau nebotezaţi. Oamenii fără preot şi fără biserică să demoralisă foarte.

Cu toată umilitatea mă rog pria cinstitului Consistorium, să să milostivească a arăta starea

lucrului Inaltului Caes. Regesc Gubernium şi umilit a-l ruga ca acelaş Inalt să să milostivească a porunci eliberarea numitului preot până la convingere despre vreo crimă sau gravniia. Neinteresată cercetare şi hotărâre a cauzei suale, să nu zacă uitat în arest, precum zăcuse preotul de la Olah Zsakod, Nicolae Stoicovits.

Am rămas al prea cinstitului Consistorium, plecat serv,

Partheniu Trombitaş, protopop

M.Wasarhely, 23 apr.1851

Arhiva Mitropoliei Sibiu.

Document 723/1851

Anexa 6

În 10 decembrie 1851 credincioşii din Singeorgiu de Pădure se adresează, din nou, episcopului Andrei Şaguna, arătând starea jalnică în care au ajuns, fără biserică, fără preot, fără şcoală, fără dascăl şi îl roagă să intervină pentru eliberarea preotului Vasile Rotariu sau să le rânduiască un alt preot.

Prea cinstite domnule episcopo, măriia tua no(u)ă milostiv părinte!

Dacă poate să fie un popor nefericit în to(a)t(ă) dieţezua mării tale, noi sântem aceia. Şi dacă e drept că oile fără păstoriu sânt expuse rătăcirii, noi sântem aceia.

Alergăm, aşa dară, la pria sfinţia ta ca la păstorul păstorilor, cu umilita noastră rugare, ca să te umileşti spre noi. Ca după credinţia ta-ţi sfântă, păstoriule să ne povăţuieşti la cale(a) mântuirii, ca să nu perim toţi.

Sfânta şi dreapta credincioasa noastră releje răsăriteană, ne-au deschis cale(a) spre viaţa veşnică, prin păstoriul sufleteşti, prin a cărora sfinte rugăciuni venim pe lume şi prin ei ne gătim cu merinde.

Oh, Doamne! Numai noi sântem lipsiţi de nişte aşa primiri şi aşa petreceri, a noştri prunci mor nebotezaţi şi bătrânii necuminecaţi şi pentru aceştia toate nu ştim cine să fie răspunzătorul.

Preotul nostru, Vasile Rotariu, acuma de 9 luni zace arestat în temniţa Vasarheyului şi nu ştim pântru ce? Că nici nu-l întreabă pântru greşalele sale, nice îl judecă, fără de e nevinovat, să pedepseşte pe nedrept. De e vinovat, ne pedepsim noi pe nedrept.

Bunul nostru protopop, în tot chipul să străduieşte a ne împlini lipsăle noastre, dară ne având proci mai învecinaţi ca la 7,8 ore, ..., iaste cu neputinţă şi noi cunoaştem.

Fie-ţi, aşa dară, mării tale milă de noi, de un popor care numeră la 600 suflete, milostiveşte a mijlocii la Inaltul Guberniu, judecarea cauzei preotului nostru, care de va fi nevinovat, să se elbereze şi nedreptii săi pârâşii să să pedepsească. Iară de va fi vinovat să să pedepsească după leji şi nouă fără întârziere să te milostiveşti a ne rândui alt preot în loc. Că la noi aşteptarea e primejdioasă, poporul e mult şi cu deschilinite firi. Altu alunecă într-un loc, altu cade într-altu şi mai pe urmă, fără biserică, fără preot, fără şcoală, fără dascăl, va deveni la un ce (loc n.n) neaşteptat.

Păgânii cei mai grosolani, încă sărbătorile sale cu preoţii săi le sfînteşte, dară noi acuma ce vom face? Naşterea lui Hristos tuturor le vesteşte pace, numai nouă amar şi jale.

Fie-ţi milă de noi nefericiţi, milostiveşte-te a arăta Inaltului Gubern că noi, ca credincioşi împăratului, sântem nevrednici de a ne pedepsi.

Aşteptând grabnică a mării tale mângăiere, am rămas a sfinţii tale umiliţi,

Pop Spiridon, Tizo Ioan, Pop Ioan, Ghiorog Simion, Cadar Spiridon, Pop Aleza, (c)itorii bisericii.

Erdo Szent Gyorgy,

10 dec(embric) 1851

Arhivele Naţionale. Direcţia Judeţeană
Mureş, fond Protopopiat Ortodox
Tîrgu-Mureş, dos. 5, fila 84

Comunitatea română din Singeorgiu de Mureș descrie, în 1851, abuzurile făcute de notarul Szabo Ignatz, batjocorind clerul și nația română și culminând cu arestarea preotului Ioan Iacob, învinuit că ar fi făcut adunări naționale.

Măria tua domnule general și district comandante!

In anul 1850, 5 april s-au fost așternut de cătră unui membrii din comunitatea Maroš Szent Gyorgy o rugămintă la Inaltul Guberniu, în care s-au descoperit mai multe pagube și nedreptăți asupra comunității, pricinuite, precum să arătasă:

(1). O sumă de bucate, în timpul maghiarilor la anul 1849, de silă strânsă și prăpădită.

2. Un magazin mare de făină și ovăs, tot atunci adunate și necheltuindu-să, s-au prădat.

3. O sumă de 99 r. florinți, 50 hu(soși) w(alută)cu care kișbirăul satului Hanzi Joli din socoteala anului (1)849 au fost rămas îndatorat la comunitate. Care când și cui i-au plătit? Să-și deie sama că la comunitate nu i-au plătit.

4. S-au fost arătat prăpădirea a mai multor imputații de (cauze) naturale și giația, care în sumă trag la 441 rfn, 24 hu. m(onedă) c(onvențională), precum arată rezoluția Cae(saro) Reg(esc) Perceptorat din 30 decem(brie), anului 1849, care să află la birăul sâtesc din anul trecut Buksa Vasile, în mână. Din care imputații la unii oameni câte oareceva li s-au știut în sus, iară la alții, nimic.

Ba tot de astfelu de imputație sau căpătat în anul curgătoriu 1851 r. fiorini argent 82, din care până acum nimărui nice batăr un fileriu nu i s-au știut. Și vor peri și aceștia precum au prit cieialalt. Dară aceasta ponderoasă rugămintă oare unde stă pusă ad acta, că până acum nice un efect încă nu au produs.

Pricina acestor pagube și nedreptăți pot să fie și alta, precum magazinaru și biraele din timpurile acelia. Dară ceia mai de căpetenie pricină să socotește notariul Szabo Ignatz, că aciesta ca astăzi au tras pe Hanzi Josi, chișbireul satului, la dare de samă. Și l-au probosit, iară ca mâne, s-au poimâne mergând Hanzi Josi, cu Kolcseru Istvan la Ernye (Ernei n.n.), la notariu. De atunci nice o pomenire numai iaste despre banii aceia. Au tras notariu la dare de samă și pe Kufta Nicolae și pe magazinariul de făină și de ovăs, dară de atunci lucrul s-au înghițit în eternul abis, astfel au perit și pomenitele imputații.

Poporul săracu e silit a-și vinde hucătura din gât și haina di pe trup ca să plinească contribuția împăratului și cheltuiala satului. Împăratul, după dreptatua sua, naturalele le impută, precum și

pagubele de vifor și de ape și poștește ca săracului să i să știe în contribuție. Iară niște mișei le întorc în folosul său și omul sărac sbiară cu copiii cu tot de foame.

Notariul Szabo Ignatz au fost unul dintre cei mai înfocați ai revoluțiunii maghiare, care în aprinderea și jefuirea averilor și a vitelor și în ucideria oamenilor de la Soospatak (Pârăul Sărat n.n.) nu puțină parte au luat. Pentru care în timpul domnului Klokocsanu, maiorului, cu sfârșitul anului 1848 au fost tras la răspuns înaintea Forumului judiciale de atunci, din patru nații compus. Precum din Protocolul acieluiași Forum, să poate dovedi, care să află la domnul Szakmari Ilyes Mihaly, unul din membrii aceluiași Forum. Însă prin irumperea maghiarilor cu Boem (Bem n.n.), disolvându-să Forum(ul), lucrul lui Szabo Ignatz până astăzi au rămas în suspenso. După irumperea maghiarilor, Szabo Ignatz au fost jutari /spion/ partidei maghiare revoluționale în contra Austrei, care să poate ști din Szentgyorgyi Simon, Vamoș Candit, Szavui Tănase, Vamoș Petre și Lazar de la Ernye.

Lucru de mirare! Cum poate să fie unul ca aciesta în deregătorie, mai ales la o comunitate mai tot română, pe a cărui frați i-au jefuit, i-au aprins și i-au ucis. Că aciesta, Szabo Ignatz, concessându-să ca notariu, cu birăul satului Koltsar Ferencz și cu fratele aciestuia, Koltsar Istvan, contras, cielia mai înverdate asupra și nedreptăți pricinuiaște comunității de la M.Sz. Gyorgy, că:

(a) În primăvara trecută, 1851, ne având fân, s-au purtat sluga cu caii pe holdele săracilor de le-au prădat în botă, precum pot mărturisi Takacs Iuon a Ciliki, Șerban Vasile, Oprișu Dimitrie și păstorii hotarului Buksa Todoru și Matheu Iuon.

b) Notariul mână și prădidă parte cu caii, un loc așa numit "Părău(l) bisericii", care pe anul 1851 iaste dat păstorilor de hotar în simbrie, parte îl cosește.

c) Din crișma satului pe anul 1851 și di pe un rât sâtesc, "La vamă" numit, au scos 260 rfw și nu i-au dat la kișbirău în mână, ci îi fine în punga sua. Despre care știu arendătorii Vlad Iuon și Buksa Zacheu. Și totuși crișma, care în anul 1850 și 1851, la Sângiorzu /Sfântu Gheorghe/ au folosit comunităția, au pus în mână curții.

d) Szabo Ignatz bate, în vreme de noapte, pe oameni și le sdrobește fereștile, precum au făcut

în anul 1850, cu Lobontz Andreu. Aciesta sub titlu că ciarcă cumpenile şi măsurile, s-au dus în miez de noapte la crâsmă, între hotară, la Sirotzki Samuel şi tulburându-l din aşternut, au tot beut până la diuă, despre care poate mărturisii Buksa Vasilie, birăul din 1850.

e) Aciesta notariu, de la Buksa Vasilie au luat 40 rfn.w. împrumut, care până astăzi nu i-au întors. Ba încă au poftit ca să-i îplinească 30 rfn. argent, zicând că: „de-mi vei da atâta, voi mislocii /dacă ai voie/ ca să scapi de biraie, că mie mi să află altu care îmi fâgăduieşte 50 rfn. argent, ca să-l pui birău”.

f) Pe Kotsis Iuon, şi pe Oprişu Iuon, i-au pus pe lanţiu, pentru că s-au poftit sfaturi. Cu asemenea lanţiu au ameninţat şi pe Kotsis Toader, tot pentru slafhri (?). Iară cătră Szentgyorgyi Simon, au dis: „puteţi ţinea cătanele împăratului şi pe nimic, că acuma împăratu e numai a vostru a rumânilor”. Care au auzit Kotsis Iuon, diacu şi Kiralyhalmi Ilia. In privinţa slaf hridoru (?), numai aceştia de la ceia mai mare parte din comunitate să află păgubiţi.

g) C-au zis cum că concessându-să cu birău satului şi cu contrasu, urmează nişte prevaricaţii de tot învederate, că „caii notariului, boii birăului şi a contrasului fiind toţi maghiari, nu umblă cu boii altor săteni în ciurdă, ci până când pasuinia (pășunea n.n.) (e) crudă, înaintea ciurdei prediadia. Care sânşur păstoriu poate mărturisii. Şi totuşi di pe vitele sătenilor, care lucra drumu ţierii, pentru că au păscut de amiadi unde umbla vitele numiţilor notariu, birău şi contrasu, i-au buniătuit (amendat n.n.) câte 25 hu(soşi). Apoi birău satului, Koltsar Ferentz, în nădesdia notariului prădiadă răturile de coasă, precum au făcut în sărbătorile Rusalelor a.c, când sluga birăului s-au pus cu puteria şi nu au lăsat să-i închidă boii din rătu satului, cel prins de coasă. Aceasta potenţie păstoriul Gagyî Gyuri o au arătat înaintia satului, pentru care birăul satului s-au dus la el acasă să-l bată. Şi ne lăsându-să, l-au amerinţiat cu lăpădare din păstorie, de va îndrăsnî a-i mai conturba sluga pentru boi. Ba au şi trimis juraţi ca să-l măie la drum (drumul de ţară n.n.).

h) Boii birăului pradida în anul curent un loc de coasă între bucate, aşa numit „Părăul Opii”, care de alteori aducia pe sama satului câte 10-12 flor(ini).

i) Notariul, împotriva pria înaltelor rândueli, nice sărbătorile nu le bagă în samă. Că dumineca, die 22 iunii, au făcut aşa culge(re) de la oameni, zăloage pentru nişte hani, fûră de nice o titulă, şi pe Buksa Dumitru pentru că au disu să zălogiască

şi pe Farago Ianos şi pe contrasu, l-au buntetuit un fiorin argent. Iară pe Kotsis Michail, pentru că au poftit să primiască şi de la dânsu zălog, aşa ca de la alţii, iară l-au tras un fior(in) argent. Din care pricină oamenii nice mai îndrăsnesc a întreba că cie fel de bani voiaşte a mai strânge.

k) Aciesta notariu, atâta de om mare s-au făcut cu asuprirea comunitati contribuente de la M.Sz.Gyorgy, cât să asăminiadă unui împărat, care el singur au arătat cu puneria birăului Koltsar Ferentz, când au zis cătră comunitate: „Ioan Bobb, au avut numai un votum la Episcopie şi împăratu i-au dat al doilia şi au fost episcop. Şi voi aşa să alegeţi birău, că pe carele vreu eu, de va căpăta numai un votum, al doilia îl voi da eu, şi va fi birău”. Precum au şi urmat, că Koltsar Istvan, contrasu, i-au dat un votum, notariul i-au dat altul şi astăzi e birău în Szentgyorgy. Aici e întrebare, au nu i s-au împlinit fâgăduinţia de 50 de rfw argent, cătră Buksa Vasilie pomenită? De vreme ce nu voinţia satului, ci votumu notariului au pus birău?

l) Sau mai la anul 1849, au umblat 14 cară după fârină şi oresu la Bistritza în postarie, de unde postaria li s-au quietatu pe tot caru câte 2 sau 3 fiorini argent şi quietanţia o au luat la mână un Serban Simion, ce au făcut cu dânsa va răspunde el, că oamenii până astăzi nice un fileriu nu au căpătat. Ba ce e mai mult! Aciesta notariu, au început a bajocori clerul şi Naţia Romană, prinzând fără de nici o pricină şi arestând prin zsandari pe preoţi. Aicia subversază altă răutate, ca să bajocorească pre preoţi întâie. Şi aşa poporul să nu îndrăsniască a-i descoperi fărădelegile lui. Precum s-au întâmplat cu preotul român, Ioan Iacob de la M.Sz.Gyorgy, pe carele pentru că au zis cătră contrasul: „pentru cie nu ții şi dumniata cu satu, ca rătu satului, ce s-au prins de coasă să nu să pască şi a doară cu boii, ca să vă mai îngărăşaşi vitele cu birău şi cu notariu, înaintia ciurdei, precum a-ţi făcut în Tiribics. Că acuma iarba e subţire şi eu aştept ca partia ce mi să vine de acolo să o cosesc, că sunt om sărac şi nu am altă cositură. Că de nu să va ţinia de coasă precum voieşte mai tot satul, eu mă voi duce la bistoşu şi atuncia se vor alege caprele din oi. Oare voi aveţi dreptu, au satu întreg?” Pentru aciesta cuvânt „să vor alege”, notariul au prevenit pre preot o astingădelafie, că ne pomenind antecedentiile din care au urmat consequentia „se vor alege”, au scornit alte antecedentii viclene cu contrasu, ca cum numitul preot ar ţinia adunării oprite, care dau cale la adunării primesdiousă naţionale. Şi consequentia „se vor alege”, o au explicat ca cum ar curge din scornitele lor untecedentii, iară nu din obiectul cu

rātu satului. Și așa pârându-l de revoluționari, precum să pricepe la subcomisariat, unde notariul mai are un frate diurnist, cu zsandari l-au prins din câmp de la sapă și trimițându-l în Ernye, l-au arestat la birău satului, puindu-l sub pază. Numai după pâra notariului, fără de a fi ascultat mai întâie și pe popa. De unde abia l-am putut scoate după trei zile din arest, cu multa proptituție a clerului și a nații.

Măria tua domnule District Comandante! Aceasta bajocură, nu să atinge numai de persoana preotului, viclenește perit și pe nedrept arestat, ci să atinge de tot cleru și de toată Nația Română. Că înaltele rândueli poruncesc ca națiunile puind de lături livorul timpurilor trecute, pretinește și frățiește să să aibă. Și una pe alta, să să respecte.

Și iată că un revoluționariu ticălos și niște birae interesate, nebăgând în samă pria înaltele rândueli, să bajocoresc clerul și Nația Română, iară di pe comunitate numa cât nu-i trag pielea di pe oasă. Din care pricină, că membrii clerului și a nații române sântem siliți pentru aceasta atâta de mare bajocură asupra noastră și a toată preoțimăia făcută, a pune pași cătră Măria tua și cu umilinție a ne ruga, ca să te milostivești, acest lucru de mare ponderositate a-l lua la cumpăna driaptă și a rândui o disinteresată comisie din sași și rumâni. Și despre partia sașilor a numi pe măriia sa domnul maior Fahler, iară despre partia românilor, pe domnul protocolit Ivanovits. Ca cu toată serioșitatea pre atinsăle puncturi și adevărul

lor să le cercetieze. Care toate prin o comisie driaptă, parte din mărturii, parte din biraele satului, parte din Tabella, lămurit pot să iasă la lumină. Iară când să va pertracta punctul nevinovatului preot, să avem grație ca comisia să fie mixtă, politico-bisericească.

Ne rugăm mai încolo, ca peste toată măsura, interesatul notariu, Szabo Ignatz, ca un revoluționariu spion și care încă nu este absolvat de subresponsabilitatea cu Soospatak întâmplată. Carele nu înaintarea comunității, ci asuprirea, păgubirea ei și interesul său, cu toate puterile conlucriadă, dimpreună cu birăul satului și contrasul, fratele acestuia. Care de la toate serviciile publice pe nedrept să scutește, ca niște nedrepti superiori ai satului. Din postările sale să să lapede, pagubile pricinuite din averile lor să le întoarcă. Causa notariul pentru Soospatak să să resusciteze. Comunității, care mai întriagă stă tot din români, birău și notariu de român să să porunciască. Și în urmă, și în urmă pentru bajocura cu arestarea preotului, asupra clerului și a nații, îndrăsnită în sensul legilor, după măriia faptei, potrivită satisfacție poftim. Care toate cu acieia nădesde însuflețiți le așternem înaintia mării tuale, că nu vom fi siliți în privința aceasta a mai recurge și la mai înaltele locuri.

Cu toată încredințăriia rămân a Mării tuale, plecat serv.

Arhiva Mitropoliei Sibiu.
Document 729/1851

Anexa 8

Răspunsul preotului Ștefan Iacovici din Mureșeni, din 17 septembrie 1851, la acuzațiile ce i s-au adus, privind apărarea iobagului Georgie Kridon, evacuat din casă de proprietarul Szatmari Istvan.

Pria cinstite domnule protopopae!

În urma milostivei porunci a pria luminatului și prea sfințitului domnu episcop, din 17 avgust cu numărul 461, anul curgătoriu, însămnată deregătornicește, sunt poftit de cătră prea cinstit domnia ta, să-mi dau răspunsul pentru ce m-am împotrivit de întru urmarea unei porunci a onoratului sub comisariat a Bațka Madarasului. Cetățanul din Maros Vasarheiu, Satmari Istvan, cu excesul (?) jendari, 20 iunii nu au putut țipa afară din casă și moșie pe contractualistul său, Gheorghe Kridon, din Megyesfalva, ba încă am îndrăznit a huli pe adiunctul.

Unulitl răspuns mi-l fac în următorul chip:
Gheorghe Kridon din Meghiesfalău, cetățanului Szatmari Istvan din Maros Vasarheiu, nice

odată contractualist nu i-au fost, ci au fost iobaj. După cum să vede din aicia alăturatul Testimonium din Tabella contribuțională pe anul 1848 sub A, pe acesta Szatmari Istvan de la publicarea slobozenii de sub robote, nice odată până la iuniu a anului 1851, nu l-au provocat ca să-i puie robote. Precum nici că avea drept a-l provoca.

Atuncea au recuzat cu o onorată cerere la prea onoratul comisariat al Bațka Madarasului ca pre Kridon Gheorghe din Megyesfalva cu pre unul care șade în proprietatea sa, să-l silească au a-i pune robote, au să-l țipe din case și moșie. Încât s-au împărțășit aceasta cerere cu Kridon Gheorghe, nu știu și ce judecată i s-au făcut? Decât numai am văzut că în 28 iuniu Szatmari Istvan au venit cu

carul în Medesfalău, şi au adus cu sine şi dragonu de district, iară nu jendari, după cum să vede din milostiva poruncă. Şi au adunat biraele satului ca să Țipe afară di(n) case pe Gheorghe Kridon. Unde fiind şi eu poftit, mi-au admonunajat (?) aicia adăogata scrisoare sub B, ca să o cetesc la birae. Eu am cetit-o, dară văzând că e subscri Farkas numai, şi nice că să numeşte comisari, nice adiunctu, nice diurnist de comisariat.

Știind că comisari la subcercul Bațka Madarașului e domnul Lazar, comisariu de cercu Măria Sa domnul Lišovschî (?), m-am îndoit că oficioasă iaste au ba? Şi fiindu-mi milă de acei(a) familie nenorocită, care acuma toată vara lucrase la bucate şi fâmeia lui Gheorghe, Maria, îngreioată şi aproape de naștere. Care apoi au şi născut 1 iulii, după cum să vede din extractul protocolariu sub C şi mai hrănesc încă şi doi bătrâni neputincioşi.

Atunci am zisu, fiindcă Farkas, nu să scrie cine-i şi nici că din a cui poruncă scrie, şi fiindcă Farkas sunt mai mulți, așa dară nu să poate țipa din case din pricinile că după înțălesul milostivelor porunci guverniale, iobajii nice să potu țipa afară din căşi, nice sili la robote. Alta, muierea fiind îngreioată şi ajungându-o durerile nașterii, pe uliță nu poate să nască. În urmă lip-sându-să de bucate, care le-au lucrat în iastă vară, la iarnă cu ce-ș-va hrăni copiii şi bătrânii aceia? Atuncea pomenitu dragon vrând cu puterea a-m(i) lua cartea din mână, nu i-o am dat-o, ci i-am spus că: – A lui e sabia-i, şi întor-

cându-mă cătră Szathmari, care e măcelariu în Vasarheiu, i-am zis că: – E mai lezne a tăia în măcelărie 4, 5 fonți de carne, decât în mijlocul verii, pe un iobaju a-l țipa din case după cum se vede, din Testimoniumul sub D.

Eu aceste am vorbit şi întru atâta m-am mestecat, iară mai mult nu.

Eu cred că Szathmari şi dragonul vor fi spus mai multe, neinformății nedrepte ce fac destule, în urma căroră apoi contribuientu, poporu român, să apasă, de e silit a-și pierde încrederea în subofițialii săi.

Prea cinstite domnule! Eu ca un credincios al Prea înaltului împărat, pentru a căriia credință am răbdat temniță mai multe luni, am fost jefuit din toate. Sângur, pentru dreptate.

Acuma încă aceia şi voi a-i apăra.

Te rog, așa dară, binevoiește a așterne răspunsul mieu Pria luminatului domnu episcop şi umilit a-l ruga ca să să milostivească a mișloci de la înaltul guvernului satisfacție asupra lui Szathmari Istvan şi dragonului de districtu, pentru data nedreaptă informare asupra mea. Ca din exemplu lor să să înveță şi alții a face asemenea informații. Prin care noi, credincioasa preoțime, să cădem în prepusul neascultării şi a nesupunerii.

Rămânând al domnii tale plecat serv,

Ștefan Iacovici

Preot în Medesfalău

Medesfalău, 1851, septem(brie), 17

Arhiva Mitropoliei Sibiu.

Document 213/1852

Anexa 9

Memoriul protopopului Partenie Trombitaş, din 18 septembrie 1851, la acuzațiile aduse prin decretul 18998, cu privire la amestecul său în treburile politice ale autorităților locale.

Describe în ce a constat amestecul său în apărarea iobagului Georgie Kridon.

Pria Luminate şi Pria Sfințite domnule Episcopie Măria Tua, Milostiv Părinte!

Pria milostivul Decret Gubernial dat în 14 aug. a.c., nr. 18998 aflându-mă învinovățit că eu cu privilegiul cauzei urbariale între cetățianul din M.Vasarhely, Szatmari Istvan şi contractualistul său, Georgiu Kridon, din Megesfalva, m-aș fi mestecat în sfera activității administrării politice, adecă că 3 iulii aș fi mers în facia lăudatului comisariat de sub ciercu Batzko Madărasului şi acolo aș fi advocatizat în favoria lui Kridon Georgie şi pe Szatmari l-aș fi numit Revoluționi-neriu, şi aș fi pretins a nu i să face dreptate ca unui revoluționi-neriu, lăudându-mă că voi arăta

Domnului General toată curgeria cieia nelegiuită a lucrului acestuia. Mai încolo, mi să impută că din piana mia ar fi eșit mai multe Istanții necuviincioasă, pline de hulă asupra deregătorilor.

Iară în urmă că aș fi luat parte la niște machinatii religio-narie în privintia trecerii de la religia gr.unită la a noastră, răsăritiană, pentru care m-am făcut vrednic de pedeapsă.

Ti-ai milostivit Pria Luminat Măria Tua sub nr. 461 a.c. pre lângă strânsa oprire de a mă mai mesteca în politicus, pentru mai sus scrisă-le.

A ciere răspuns de mântuintie atât de la mine, cât şi de la în parte, aseminia învinovățitul preot a Megesfalului, Ștefan Iacovits, spre a căruia

milostive porunci, împlinire îndrăznesc foarte umilitul răspuns, a mi-l așterne în următorul chip:

1. Georgiu Kridon din Megesfalva că nicio dată nu au fost contractualist cietățianului Sztatmari din M. Vasarhely și că eșind Sztatmari ca să-l ție afară din casă și din moșie nu au fost cu gendariu, fără au dus în car cu sine un dragon de District, precum și staria familiei aceia luminat să vede din aicia cu toată umilitatea alăturatul și documentatul răspuns a preotului Ștefan Iacovits, sub literele A, B, C, D și E.

Iară ce să atinge de mestecaria mia în această cauză urbarială de tot într-alt chip s-au descris Înaltului Caes(ar) Reg(esc) Gubernium, nu după cum au fost adevărata istorie a sa: După ce Georgiu Kridon au trecut prin cielia descrisă în răspunsul preotului Ștefan Iacovits ca necărturariu, neștiind ce pași să mai pue spre mentuintia sua, au venit la mine, 3 iulii, și să jeluia cum dânsu au fost iobagiu, cum Sztatmari voiaște a-l cipa din casă și în ce stare îi familia, și că muiere(a) sua numai de 3 zile e betegită în pat de prunc. Eu după cie l-am ascultat, l-am îndreptat să miargă să-și togmească un avocat și să recureză mai sus. Atunci mi-au răspuns că advocatii maghiari, rumânilor în urbarialibus nu vor a le scrie, fără îi îndriaptă să să împace cu proprietarii săi.

L-am sfătuit să miargă cu jura la onoratul Subcomisariat, și să zică: „-Domnilor, nu-s mulțemit cu judecata Domniilor voastre, mă rog daci-mi-o în scris, că voi a recura mai în sus. Dară la acestia vorbe mi-au răspuns, că un domn de la comisariat mă ci pă afară din casă și nu mă lasă să vorovesc. Că așa au cipat de spate afară pe rumânul Pap Eremia, om bătrân, din Nyarod Szent Benedek”.

Apoi făcându-mi-să milă de el, l-am îndreptat la Măritul Perceptorat, de s-au adus un testimonium, aseminia (a)cestui de sub A, din răspunsul preotului Iacoviis, și (de) faie cu el m-am dus la onoratul comisariat a sub ciercului B.Madaras, unde intrând în casa deregătorii, cum l-au văzut Domnul adjunct Farkas Albert s-au sculat mănios și l-au întrebat că cie voiaște. Iară eu blând i-am răspuns ungurește că cu mine au venit, și am avia ceva vorbă cu domnu comisariu. Așa domnul comisariu Laizer, primindu-mă, i-am descris staria lui Kridon Georgie și din pricina că e iobagiu, nemulțemi-du-să cu judecata onoratului subcomisariat, voiaște a recura, dură atunci domnul adjunct Farkas Albert din nou să scoală di pe scaun și vine la mine și cu vorbe aspre îmi zice: „-Nu i să va da recurs de au fost și scris între iobagi, fără să iasă afară din casă”.

Dară eu i-am răspuns că de la recurs nu poate

fi oprit, și nice din casă nu poate fi cipat, până nu vor judeca și locurile mai Înalte. Dară atunci domnul Farkas Albert, din mai mare foc, mi-au răspuns: „-Ba va eși tocma de e și iobagiu, că Sztatmari nu au căpătat de la Imperatu despăgubire pentru el”.

Atuncia cu adevărat că i-am zis: „-Dacă Sztatmari nu au căpătat despăgubire, nu poate să fie de vină Georgie Kridon, că în urma milostivei ordinațiuni Imperiale toți proprietari au căpătat cievea despăgubire, numai care au fost mestecați în revoluție nu”.

Și văzându-l așa înfocat, mănios, n-am vrut a-i mai vorbi, fără am zis către domnul comisariu: „-Kridon Georgie astăzi va face recurs la domnul General”, și cu acestia am eșit afară din casa cancelarii.

Iară ce s-au zis mai mult despre mine, sunt numai cleвете nedrepte și că credintia mia le tăgăduiesc.

Mai încolo, Georgiu Kridon s-au și făcut recurs la Măritul District, și de la Măritul District s-au trimis la Măritul Comisariat de Ciercu, împreună cu Testimoniumul Regio Perceptorat. Și pe lângă toate că Măritul Comisariat de Ciercu în urma milostivei porunci date de Serenitatea Sua, Domnul Gubernator Schwarzenberg, sub 27 iunii nr.15506, ani 1851, avia a judeca cauza aceasta în înțelesul milostivei ordinațiuni din 10 ianu(arie), ani 1850 nr.3787 și totuși aciela recurs l-au pus ad acta, și au dat în privintia aceasta, judecata sub F, măcar Kridon Georgie acuma și recurăsă la Înaltul Gubern, cum să poate vedea din Postalul Recipise sub H. Iară de la Înaltul Gubern, reîntorcându-să recursul la Maritul District, l-au poftit (de) facie pe Kridon Georgie și întrebându-l că cine i-au scris recurs către Înaltul Gubern, pentru că nu au știut spune numele scriitorului, l-au arestat de miercuri, adecă 10 sept., până vineri, 12 sept., după amiadi. Și când l-au slobozit i s-au poruncit că de nu va spune până la 3 zile cine i-au scris recurs va căpăta 50 de bote.

2. Ce să atinge de acia ca din piana mea ar fi eșit mai multe instanții pline de hulă asupra deregătorilor, la aceasta răspund: „- Cred că românii apăsați au năsuț pe la Înaltul Ministerium și pe la Înaltul Gubern cu instanții. Și că deregătorile de aicia ar avia prepus că doară eu am scris românilor în dreptele lor cauze, dară fără de fundament. Că eu alte instanții nu am scris, numai care din cinerea dregătorii am trebuit să le scriu, spre exemplu:

-Instanția către Măritul District pentru aresturiu preotului Ioan Iacob de la Muros Szent Gyorgy, prin notariul de ucolo Szabo Ignatz, a

căruia Instantii, compositie română, împreună cu versi(a) germană, îl aştern Pria luminat Mării Tuale spre vedere, că nici o hulă asupra deregătorilor nu cuprinde sub J.

-Am mai scris în privinția bisericii de la Erdo Szentgy(orgy), care au stricat-o maghiari de acolo, din porunca preotului reformat.

Alte nu-mi aduc aminte să fi mai scris, iară de am scris mă rog aceia deregătoare vătămată (să) specifice, să le arate, ca la toate să-mi poci face răspuns.

3. Că aş fi luat parte la nişte machinatii religio-narie în privinția trecerii unor creştini de la religia greco-catolică la cea răsăritiană, aceasta nu o am făcut şi nice că m-am mestecat, decât la Peterlaca Rumână, unde de popor poftit fiind.

Din cineria deregătorii am trebuit a mă meste-ca, aceia poftind şi furstările de atuncia. Însă tot mestecu mi-au fost cu păzirea milostivelor nor-mativumuri, în privinția aceasta eşite şi anume dat, nr. 24, febr., ani 1850, nr. 2337/CMG.

Umilit mă rog pria Luminat Mării Tuale milos-tiveşte-te cauza acesta a mea a o lua în părintescă milă şi a misloci de la Înaltul Caesario Regio Gubernium satisfactia asupra domnului Farkas Albert, care iaste cauza, causae, a acestia arătări.

A misloci ca Înaltul Gubern să să milosti-vească a pofti de la Măritul District de aici-a, originalul Instantii noastre, cu investigatia făcută în urma cererii noastre, împreună şi cu judecata dată de către Măritul District, în privinția arestării preotului Ioan Iacob de la Maros Szent Gyorgy, prin notariu Szabo Ignatiu ca de o parte să să cunoască în cât am avut dreptu a mă meste-ca şi a scrie aceia instantie.

Iară de altă parte, fiindcă cu judecata nu pociu să fiu mulţiemit pentru o așa bajocură asupra unui nevinovat preot.

Iară în urmă, în privinția amestecării miele cu reîntoarcerea la religia orientală a peterlaci-enilor, numai o comisie disinteresată poate să-mi lumineze nevinovăția mia.

Aşteptând părinteasca milă am rămas a
Pria Luminat Mării Tuale
foarte plecat fiu,
Parcheniu Trombitasiu,
Protopop gr(eco)-oriental.
M.Vasarhely, 18 sept.1851.

Arhiva Mitropoliei Sibiu.
Document 670/1851

Anexa 10

Protopopul Partenie Trombitaş, descrie arestarea, pentru a treia oară, a preotului Ştefan Iacovici, din Mureşeni. Acum, la 4/16 aprilie 1852, era acuzat de groful Apor că ar fi instigat poporul la revoltă, prin tragerea clopotului.

Excelentia Tua Pria Luminate şi Pria Sfincite
Domnule Episcopo,
Măria Tua

Dacă poate să fie un preot vrednic de milă, acela e arestatul preot de Megyesfalva, Ştefan Iacovits şi dacă să poate dice o familie nenoro-cită, nu-i alta decât a numitului preot, care stă din 4 copile fără mamă.

Preotul acesta, acuma a treia oră e arestat, de două ori în timpul revoluţii prin rebeli, iară a treia oră acuma şi acestia toate numai spre îndestu-larea capriciului familiei grof(ului) Lazar Josef.

Arestaria de acuma a numitului preot mai adevărat să trage din o pădure sătiască, care grofu cu puteria voia a o lua de la sat. În privin-ția acesta năzuind comunitatia cu rugări pe la dd subcomisariul Praschil şi comisariu Lisavski, ori şi de câte ori le-au poftit, tot nu li-o răspuns, nice bine, nice rău. Şi grofu să apucasă să taie păduria cu 2/14 apr. de unde prin toată comunitatia rugaţii oameni(i) grofului să încetede de lu tăia-

tul păduri(i), au să arăte cărţi, că pe lângă ce drept, au judecata, vor a tăia pădurea.

Aşa vedind grof că comunitatea nu-şi va lăsa dreptul său de pădure, au căutat mislocire, prin care să să cuprindă mintile lor, să-şi uite de dreptul păduri(i). Şi așa în 4/16 apr. s-au pus oamenii lui ca să închidă cu gard o ulitia, care singur(ă) duce la Mureş, prin aceasta trăbuia să miargă vitele lor la apă vara, şi comunitatia în tot timpul să-şi aducă apa de beut.

Aşa vedend comunitatia că acuma li să închide şi calia de la apă, şi că ei în zădar (se) jeluesc la tisztî (politică n.n.), că nu-i ascultă, au socotit a să opune, după moda înainte de 1848. Şi preotul, ca să să strângă comunitatia, au tras clopotul într-o parte. Acesta practicându-o şi grofu, când tirănia pe careva, poruncia a să trage clopotul într-o parte ca să să adune satu să vadă. Şi adunându-să au stricat gardu.

Dară contesa Lazar Ester, fiind socotit vicle-şugul lor, au alergat la Măritul District şi au jelu-

că românii s-au sculat ca să o omoare, și „eoden die” (în aceeași zi) au arestat pe preotul, grofu.

S-au reînnoit gardu și toată vara nu i-au lăsat la apă, măcar Măritul District au hotărât a să strica gardu și uliția să rămână „in statu quo”, dară subcomisariu, d(omnul) Praschil nice că au vrut a le publica această milostivă hotărâre comunitatei, până astedi. Firește că acel subcomisariu puțin face din poruncile Măritului District, lucru dovedit.

Atuncia, după arestarea numitului preot, îndată s-au și făcut investigație, în urma căria în 11/23 de dile sept(embrie) s-au spus hotărârea, întărită de Serenitatiea Sua, Principe și Guvernator Schwartzenberg, adecă ca să fie arestat 6 luni și ca dintre oamenii comunitatei unii să să pedepsască cu bote, alții cu arest.

Eu, Excelentia Tua, cunoscând mai de aproape staria preotului acestuia, vădu(v), cu 4 copile, toată vara arestat, fie acuma încă 6 luni arestat, e cam mare pediapsa asupra-i. Dară mai mare asupra orfanelor copile, care încă nu știu a-și câștiga pania. Și văzând că mulți dintre rebeli(i), hotărâți la moarte, își capătă gratie și

micșorarea arestării, fiindu-mi foarte milă de staria preotului acestuia, dară nu numai mie, fără tuturor câți îl cunosc, am îndrăsnit, foarte umilit, a mă ruga Excelentiei Tuale, știindu-ți primita vorba nu numai înaintia Serenitatiei Suale, principe(le) Schwartzenberg, dară înaintia tuturor capilor Gubernului, precum și a Majestatiei Suale, ca să te milostivești a ruga pe Serenitatiea Sua ca să să milostivească, măcar între acelia 6 luni de arest, a-i socoti și timpul care l-au petrecut de la arestarea sua până la publicaria hotărârii.

Din adâncul anime(i) poftari-ta-m rugare milostivește-te a o primi excelentia Tua și aceasta faptă a Excelentiei Tuale să va număra între multele eroice fapte și va rămânea întipărită în animile noastre și neuitată.

Așteptând mila Excelentiei Tuale am rămas.
22 sept./4 oct.1852

Arhivele Naționale. Direcția Județeană
Mureș, fond Protopopiat Ortodox
Tîrgu-Mureș, dos.5, fila 97-98

Anexa 11

Protopopul Partenie Trombitaş cere episcopului Andrei Şaguna să intervină
la Inaltul Gubern pentru eliberarea preotului Stefan Iacovici,
condamnat împreună cu credincioşi români.

Excelentii Suale, domnului episcop!

În 7/19 apr(ilie), a.c., umilit am fost încunoștiințat Excelentii Tuale, pricina arestării preotului de la Megyesfalva, Ștefan Iacovits, staria lui până întru acel minut, precum și aceia că investigația în privinția aceia făcută, ar fi transpusă auditoriului local spre judecare, de când aceia au avut multe cauze.

Acum am înțeles că după ce în zilele acelia l-ar fi luat și pe preotul Ștefan Iacovits la întrebare pe popa, de mine, i să vor trimite toate actele la Inaltul Gubern, cu desăvârșita judecată de către Măritul District. Care sună așa: „Ca preotul Ștefan să robească 6 luni, pentru că au tras clopotul într-o parte. Și dintre oamenii care au mers acolo la stricarea gardului, care îi oprește pe ei de la apa Mureșului, unii să robească 3, alții 2 luni, alții mai multe zile și alții să să pedepsească cu toiege. Iară grofu, care au fost cauza,... și care încă nice până astăzi nu-i lasă pe săteni să să folosească din apa Mureșului?

Măcar Măritul District au hotărât să le fie slobod sătenilor la Mureș a mere, atâta cu vitele, cât și lor să-și aducă apa, nu va pătimi nimic, precum nice comisariul Lisovski și Prasilu, cure după mai

multe instanții a lor, în privinția pădurei date, nu le-o rezolvat nimic, din care pricină apoi ei au fost siliți a să opune nedreptății grofului.

Eu, Excelentia Tua, cunoscută fiindu-să staria noastră cu oficialii politici de pe aicea, foarte umilit îndrăsnesc a mă ruga ca să-ți fie milă de starea nefericitului acestui preot. Și cu atâta mai tare de 4 orfane ce are. Care de i să va mai lungi robia tatălui lor, vor fi celia mai nefericite. Lipsindu-să poate și pânia de toate zilele.

Milostivește-te, Excelentia Tua, a misloci, ori la Serenitatea Sua, principe și guvernator Svartzenberg, ori cu auditoriul din Sibiu, sub a căruia revedere socot că va fi cauza aceasta, ca numitul preot de tot să să eliberează și oamenilor să li să iarte pedeapsa de care nu-s vrednici. Că dânsii nu în chip revoluționariu s-au adunat, fără ca să-și apere dreptul lor, în contra nedreptei asupriri a grofului și nepărtiniți de cătrăcuvincioasa Tistia politică.

7/19 aug(ust) (1852)

Arhivele Naționale. Direcția Județeană
Mureș, fond Protopopiat Ortodox
Tîrgu-Mureș, dos.2, fila 42

Episcopul Andrei Şaguna îi promite protopopului Partenie Trombitaş că va face demersuri pentru eliberarea preotului Ştefan Iacovici, atenţionându-l să nu întreprindă nimic fără o bună judecată prealabilă.

Prea cucernice părinte protopoape,

Am înţales din arătarea-ţi de sub 1 aprilie nevoeea în care au căzut preotul nostru din Megyesfalva, Ştefan Iacovici, prin aceea că au tras clopotul într-o parte, spre adunarea poporului. Eu crez că descrierea acestui lucru corespunde intenţiei care o au avut Ştefan Iacovici cu tragerea clopotului şi mă aş bucura tare, când şi dregătoriile aşa o ar privi. Însă întâmplarea aceasta să ne fie de o pildă, ca să nu întrăprindem nimica, fără să fim mai nainte prejudecat bine.

Dacă va putea dovedi părintele Ştefan tracsul care l-au avut de mai nainte cu tragerea clopotu-

lui, trag nădejde că să va scăpa curând, şi eu unde voi afla de bine mă voi strădui pentru scăparea lui. Iar prea cucernicia ta să-mi raportezi despre cele ce se vor face în treaba aceasta şi încredinţează parohia lui la alt preot cucernic.

Fiind cu binecuvântare arhierească, al prea cucerniciei tale, de binevoitoriu arhiereu,

Andrei

Sibiu 10 apr(ilie) (1)852

Arhivele Naţionale. Direcţia Judeţeană Mureş, fond Protopopiat Ortodox Tîrgu-Mureş, dos.5, fila 95. Nr.prez.183/1852.

Episcopul Andrei Şaguna cere protopopului Partenie Trombitaş şi preotului din Mureşeni explicaţii privind acuzaţiile venite de la Guberniu.

Părintelui protopop al M.Vasarheiului, Parteniu Trombitaş!

Răspunsurile de mântuinţă al prea cucerniciei tale, precum şi al preotului nostru din Meghiesfalău (Mureşeni n.n.), Ştefan Iacovici, în privinţa învinuirilor prin înaltul decret guvernial din 14 august 1851, nr.18998, asupra-vă ridicate. Luându-se în şedinţa de astăzi la pertractare.

Fiindcă prea cucernicia ta, după fasiunea proprie, în 3 iuliu a(nul) trecut, trecând hotărâle chemărei prea cucerniciei tale, te-ai dus la comisariatul de subceru al Baţko Madaraşului (Mădăraş n.n.) şi a-i advocatîsat pentru poporanul Kridon din Meghiesfalău, iară preotul nostru din satul în urmă pomenit, cu cinci zile mai nainte, au cutezat a perturba esecuţiunea demân-

dată de către numitul comisariatu de subceru.

Pentru aceea scaunul acest episcopesc, descoperindu-vă a sa adâncă măhnire pentru aceasta faptă -neiertată prin legi- se vede silit aspru a vă demânda, ca pe viitoriu să vă feriţi şi să vă conţeniţi de la orice lucrare, care trece preste hotărâle activităţii unui preot, dar mai vârtos de amestecul în treburi politice, dacă voiţi ca să nu trageţi nişte urmări neplăcute asupra-vă.

Despre rânduiala aceasta vei încunoştiinţa şi pe preotul Ştefan Iacovici.

Din şedinţa Consist(oriului). În Sibiu, în 3 ianuarie, 1852 ținută.

Arhiva Mitropoliei Sibiu.
Document 213/1852

Note

1. TRAIAN POPA, *Monografia oraşului Tîrgu-Mureş*, Tîrgu-Mureş, Tipografia Corvin, 1932, p.206.
2. IOANA CHRISTACHE PANAIT, *Biserici de lemn, monumente istorice din Episcopia Alba-Iulia – mărturie de continuitate şi creaţie românească*, Alba-Iulia, Editura Episcopiei Alba-Iulia, 1987, p. 10.
3. GRIGORE PLOEŞTEANU, TRAIAN DUSA, *O pagină de istorie. Biserica de lemn din Tîrgu-Mureş*, 1969.
4. Arhivele Naţionale. Direcţia Judeţeană Mureş, fond Protopopiat Ortodox Tîrgu-Mureş, dos 27, fila 10.
5. TRAIAN POPA, *op.cit.*, p.242-243.
6. Arhivele Naţionale. Direcţia Judeţeană Mureş, fond Protopopiat Ortodox Tîrgu-Mureş, dos. 27. fila 10.
7. Consemnare pe Liturghia (Sibiu, 1809) de la parohia din Sîngiorgiu de Pădure: „scriind eu în anul 1814, aprilie 26, care o şi iscălesc cu iscălitura mea, Vasile Pantea, paroh M.Vasarhei şi protopop al M. Secului, înfiinţată, aici în fungie”.
8. Arhivele Naţionale. Direcţia Judeţeană Mureş, fond Protopopiat Ortodox Tîrgu-Mureş, dos. 27, fila 10.
9. *Profiluri mureşene*, vol. 1, Tîrgu-Mureş, 1971, p.91-103.
10. Arhivele Naţionale. Direcţia Judeţeană Mureş, fond Protopopiat Ortodox Tîrgu-Mureş, dos. 2, fila 107.
11. Arhiva Mitropoliei Sibiu. Document 792/1851.
12. GRIGORE PLOEŞTEANU, *Un slujitor al naţiunii, târgu-mureşanul Anania Trombitaş*, Revista Vatra, 20 noiembrie, 1985, p.8.
13. Arhivele Naţionale. Direcţia Judeţeană Mureş, fond Protopopiat Ortodox Tîrgu-Mureş, dos. 5, fila 13.
14. Arhivele Naţionale. Direcţia Judeţeană Mureş, fond Protopopiat Ortodox Tîrgu-Mureş, dos. 27, fila 10.
15. Anexa 9
16. Anexele 3,4,5,6.
17. Anexele 8,9,10,11,12.
18. Anexa 7.
19. Anexa 1,2,13.

Zusammenfassung

Die in dem jahre 1851 von Partenie Trombitaş geschriebenen denkschrifte für den schutz der kirche und orthodoxen aus dem pfarramt Mureş

Die stärkste Festung unserer Nation war die Kirche - Kultur-und Kunststätte, Schule und Nationaltribüne.

Die orthodoxe Kirche von Târgu-Mureş wurde in dem Jahre 1793-1794 gebaut. Diese Gemeinde stand allen Drucken wider. Im dem Jahre 1814 siedelte der orthodoxe Pfarramt von Sîngiorgiu de Padure, samt dem Pfarrer und dem Stadtpfarrer Văisie Pantea über.

In dem Jahre 1834, als er 22 Jahre alt war, ist er zum Pfarrer, und nächstem Jahr zum Stadtpfarrer gewählt; er diente 55 Jahre. Dem Pfarramt von Târgu-Mureş waren Dörfer, wo „die ärmsten Bewohner Transsilvaniens wohnten“, die nur schwache Holzkirchen angeschlossen hatten.

Ungezählte Denkschrifte und Briefe wurden aus Târgu-Mureş geschickt, von dem Pfarrer Partenie Trombitaş geschrieben, um den Schutz den Pfarrern, den Glaubengenoßen, die von den politischen Behörden und fremden Herschern unterdrückt waren.

Die Gubernialnovelle No. 18998 von 14. August 1851, hielt die Pfarrer an, um sich in den politischen Problemen der Behörden einzumischen; der Pfarrer von Tîrgu-Mureş wurde geschuldigt daß er sich in folgenden Fällen eingemischt hätte:

- der Fall des Bauers von Mureşeni, der von madjaren Besitzern, aus seinem eigenen Hause geräumt wurde;
- der Fall der Verhaftung des Pfarrers von Sîngiorgiu de Padure;
- der Abbau der Holzkirche von Sîngiorgiu de Padure von Madjaren im Herbst des Jahres 1848 und die Verhaftung des Pfarrers.

Elena Mihu

Cercetător, Muzeul de Istorie Tg. Mureş

Tg. Mureş, Str. Horia, nr. 24

Tel.: 065/136987